

НАЦІЯ ЯК СУБ'ЄКТ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ

Актуальність теми дослідження: вивчення питань пов'язаних зі становленням нації в процесі історичного розвитку було актуальним завжди. Над розглядом цих питань працювало багато науковців як зарубіжних (Б. Андерсон, Ю. Габермас, Е. Гелнер, Е. Сміт та ін.), так і вітчизняних (О. Антоноук, Г. Касьянов, А. Колодій, В. Лісовий тощо). Кожне суспільство, як підтверджує історична практика, проходить основні етапи еволюції: формування народу, етносу, нації. Народ як біологічна єдність людей, пов'язаних єдиним простором, із часом набуває своєї мови, побуту, культури, психологічних особливостей і трансформується в етнос, який переростає в націю.

Історія відіграє важливу роль у формуванні поглядів людей на самих себе та на світ. І саме історія народу дає прийняти цей світ з правильної сторони. І саме суб'єктом історичного розвитку виступає нація, людство та сама особистість. Як історичний феномен нація є соціокультурною, економічною, політичною та комунікативною єдністю людей. Нація створює життєдатне суспільство та державу, які гарантують її безпеку та життєві інтереси.

Об'єктом дослідження: виступає нація.

Предметом дослідження: є нація як феномен та суб'єкт історичного розвитку.

Метою дослідження: є визначення загального поняття «нації», особливості її творення та вплив на історичний розвиток.

Вклад основного матеріалу. Поняття «нація» належить до філософських термінів, які в сучасній літературі не дістали чіткого визначення. Ця невизначеність має свої причини, пов'язані, насамперед, з окресленням основних джерел формування даного феномену. У цьому річці існує безліч філософських думок, які вказують на низку ознак даного феномену, виявляють різні чинники, що відіграють основну і другорядну роль.

На думку французького етнографа А. Женера, нація є дуже складним і різноманітним витвором і це є причиною того, що нікому не вдається дати таке її визначення, яке не було б заплутаним і незрозумілим. Не на користь у визначенні даного питання свідчить те, що визначення вчених або ґрунтуються на якійсь традиції, або мають фаховий відбиток. Наприклад, для істориків нація є історичною спільнотою, філософи вбачають у ній, насамперед, культурний союз, щодо географів, то вони прив'язують її до географічного середовища. [1, с. 43]

Безперечним є те, що поняття «нація» походить від латинського «nasci» – народитися, від якого утворюється іменник «natio» – порода, рід, раса. До XII–XIII ст. цим терміном позначали відповідні етнічні спільноти. Проте перехід Західної Європи до індустріального типу виробництва викликає зміни, перш за все, у суспільній свідомості, що породжує тлумачення терміну «нація» в політично-територіальному значенні. З XVI–XVII ст. націю починають ототожнювати з державою, не приймаючи до уваги етнічне походження, культуру, віросповідання. Варто зауважити, що визначення нації в політичному сенсі не сприймає Німеччина та Східна Європа. Тут нацією є, насамперед, етнічна спільнота.

На думку Е. Сміта, нація – це «сукупність людей, що має власну назву, свою історичну територію, спільні міфи та історичну пам'ять, спільну масову, громадянську культуру, спільну економіку і єдині юридичні права й обов'язки для всіх членів».

Згідно з М. Вебером, нація – це «спільнота почуттів, яка знаходить своє втілення лише у власній державі, і яка природно прагне її створити».

В. Коннор вважає, що нація – це етнічна група людей, що самоусвідомлює свою індивідуальність, і поки її представники не усвідомлять свою унікальність, вона так і лишилась етнічною групою, а не нацією. Якщо етнічна група визначається ззовні, то нація повинна визначати сама себе. [1, с. 44]

На думку українського етнографа А. Пономарьова, «нація – це особливий стан розвитку етносу, пов'язаний із творенням його державності, національної свідомості, національно-державних символів і атрибутів, національної культури». [1, с. 45]

Я. Дашкевич та Ф. Сисин нацією називають не весь народ, а лише освічену, політично активну й національно свідому частину. Тобто мова йде про «внутрішню націю» – націю-еліту чи націю-стан. Вона об'єднана не лише політично, але й культурно та етнічно (мовно, релігійно, світоглядно, ідеологічно), тобто це нація, за сформульованим визначенням, є поєднанням політичного та етнічного способів самоорганізації людей на певній території. [5, с. 20-21]

Варто відзначити, що нації не утворюються на порожньому місці, субстанцією кожної з них є певний етнос, який є сукупністю людей, що мають власний національний дух, власні звички, манери поведінки тощо. Відмінність між етносом і нацією перебуває у площині того, що залежить і що не залежить від самої людини, тобто етнос більш пов'язаний з природною спільністю, народженням даного індивіда, а тому не потребує акту тематизації, тоді як нація, навпаки, вимагає особистого зусилля й усвідомлення. [1, с. 45]

На думку Е. Гелнера, саме індивіди є основними активними силами, що створюють нації. Він запропонував цікаву інтерпретацію взаємозв'язку людини та національної спільноти: люди створюють нації не лише тому, що самі існують як національні суб'єкти, а саме в силу власної свідомої цілеспрямованої національної діяльності, заснованої на певних ціннісних орієнтаціях. [1, с. 46]

Можна зробити таке загальне визначення нації: це спільність індивідів, пов'язаних свідомістю своєї добровільної громадянської єдності, спільністю походження, мови, віросповідання, побуту, звичаїв, історичного минулого та солідарністю соціальних і політичних інтересів сьогодення. Це історична спільність людей, яка утворюється у процесі формування спільності території, економічних зв'язків, особливостей культури та характеру, що становлять якісні ознаки нації. [7, с. 25]

Сутність нації невід'ємна від сутності історії і знаходиться у прямій залежності від набуття етнічним життям виміру історичності. Історія – не просто «послідовність змін» або «хід речей». Буття набуває ознаки історичності, відколи у нього діє владнаюча його воля. Історичний процес виникає як здобуття влади над часом. І саме що владу здійснює нація, групи людей та сама особистість. Нація перетворюється на суб'єкта історії не самим лише спонтанним перебігом подій, це є цілеспрямованим процесом свідомих себе зусиль народу. Загальною формою самоусвідомлення себе у історії та історичного самопокладання стає в межах етнічного життя національна ідея. Нею охоплюється перспектива історичного існування народу, закладаються інтенції його волі, в ній міститься той проект жаданого майбутнього, без детермінації котрим не повстав жоден суб'єкт історії і без якого буття втрачає вимір історичності. [3]

Нація постає реальним та єдиним можливим чинником історичного розвитку, бо саме вона продукує певні дії та зумовлює існування тих чи інших сфер суспільного життя та історичної діяльності. В цьому плані історія постає як розгортання внутрішніх можливостей нації та самої людини. Все, що відбувається в історії, насичено людськими прагненнями, інтересами, зусиллями, стражданнями та ін. [8]

Нація, групи людей та сама особистість породжують історичних осіб, які мають вирішальний вплив (як позитивний, так і негативний) на хід історії. [6] Вони постають, з одного боку, виразниками актуальних запитів соціальних відносин, а з іншого – виявленням непересічних здібностей та можливостей людини.

Не кожен народ чи нація є суб'єктом історичного розвитку. Коли в суспільстві спостерігається відсутність злагоди, взаєморозуміння, а отже, і спільних дій у досягненні поставленої мети, то успіх покидає таку соціальну спільноту і вона не здатна позитивно впливати на історичний процес [2].

Висновок. Отже можна сказати, що суб'єктом історичного розвитку завжди була і є нація та особистість, бо лише нація та особистість постають реальними творцями усієї сукупності складників історичного розвитку: вони мають реальні почуття, потяги, мотиви, бажання; вони продукують знання, культурні цінності, смисли; вони нагромаджують та використовують інформацію; вони проявляють волю, здійснюють психічну та розумову самоорганізацію; нарешті, саме вони постають споживачем історичних здобутків та виміром для справжніх завоювань історії. А нація являє собою політичну спільноту людей, що історично складається в ході формування спільності їх території, економічних зв'язків, мови, деяких особливостей культури і характеру.

Список використаних джерел

1. Зелінська Є.І. Поняття «нація» та особливості її формування / Зелінська Є.І. - С.43-46. [http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/19067/05-Zelinska.pdf?sequence=1]
2. Проблема суб'єкта історичного процесу. [https://pidru4niki.com/13331222/filosofiya/problema_subyekta_istorichnoho_protsepu]
3. Пролєв С.В., Швецова А.В. Сенс нації та феномен національної держави / Пролєв С.В., Швецова А.В. [http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/91963/40-Proleev.pdf?sequence=1]
4. Ромадікіна В.С. Нація як об'єкт соціально-філософського дискусю / Ромадікіна В.С. [file:///C:/Users/user/Downloads/intelekt_2013_11_11.pdf]
5. Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія / Гончарук Т. В., Гнаевич Н. В., Гурик М. І., Рудакевич О. М., Томахів В. Я., Чигур Р. Ю., Шумка М. Л.; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. - Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – С. 20-21. [http://library.ineu.edu.ua/images/stories/praci_vkladachiv/%D0%A4%D0%B0%D0%BA.%20%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%83%D0%B7.%20%D0%BF%D1%96%D1%81%D0%BB%D1%8F.%20%D0%BC%D0%B0%D0%B3.%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D1%84%D1%96%

D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%97%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97/%D0%A0%D1%83%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87%20%D0%9E.%D0%9C/book/monograf.pdf]

6. Суспільний розвиток. Суспільна та індивідуальна свідомість. [<https://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/12924/>]

7. Українська політична нація: проблеми становлення : зб. наук. ст. / за ред. М. М. Розумного (заг. ред.), М. Т. Степика, В. М. Яблонського. – К. : НІСД, 2012. – С. 24-25. [http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/ukr_nasya-c7129.pdf]

8. Філософія історичного процесу. [<https://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/12990/>]